

PROBLEMATIČNI KREDITI - KAMEN SPOTICANJA REALNOG I FINANSIJSKOG SEKTORA

Rast i razvoj preduzeća zavise od pravilne selekcije i optimizacije finansijske strukture. Drugim rečima, uspeh kompanije određen je izborom kvalitetnih finansijskih sredstava i njihove ročne usklađenosti. U razvijenim privrednim i finansijskim sistemima kompanijama na raspolaganju stoji širok dijapazon izvora finansiranja: emisija sopstvenih akcija, obveznica, emisija drugih dugoročnih i kratkoročnih hartija od vrednosti, zaduživanje kod banka i alternativni izvori finansiranja. Međutim, tržišta zemalja u razvoju i nerazvijenih zemalja izvori finansiranja su svedeni na sopstvena sredstva ulagača i zajmove od bankarskih institucija. U tom kontekstu, neophodna je izgradnja stabilnog bankarskog sistema koji će pružiti podršku strateškom razvoju kompanije, sa jedne strane, i omogućavanju dnevne likvidnosti, sa druge strane.

Ključne reči: investicije, banke, likvidnost, problematični krediti, bankrotstvo, stečaj

1. Uvod

Načelno govoreći povoljan privredni ambijent omogućava kompanijama lakše ostvarivanje strateških i kratkoročnih poslovnih ciljeva, dok u situaciji nepovoljnog privrednog ambijenta, poslovanje kompanija suočeno je sa brojnim preprekama. Pre svega se misli na nedostatak novčanih sredstava za finansiranje budućih poslovnih poduhvata i nedostatak obrtnog kapitala za finansirane svakodnevnih poslovnih aktivnosti. Na makro-ekonomskom planu kompanije se suočavaju sa recesionim kretanjima, visokim realnim kamatnim stopama, skupim kreditima, padom kupovne moći, neadekvatnom makro-ekonomskom politikom i drugim nepovoljnim okolnostima. Navedene činjenice umnogome ugrožavaju opstanak kompanija i predstavljaju kamen spoticanja razvoja istih.

Sa druge strane u ovakvom makro - ekonomskom ambijentu i same banke imaju uzak manevarski prostor za odobravanje povoljniji kredita i zajmova stanovništvu i privredi. Banke kao finansijske institucije dolaze do kapitala prikupljanjem novčanih sredstava od stanovništva i ostalih deponenata.

---

* Ranka Mitrovic, asistent, Fakultet za poslovne studije, Megatrend univerzitet, Beograd, e-mail: rmitrovic@megatrend.edu.rs

Konverzijom depozita u bankarski proizvod, kredit, plasiraju svoja sredstva stanovništvu, privredi i državi. Međutim, u uslovima recesije i pada privredne aktivnosti, nerazvijenosti finansijskog tržišta, zabeležen je izostanak mogućnost obavljanja atraktivnih poslova na tržištu kapitala. Trajni proces recesije dovodi u pitanje opstanaka realnog i finansijskog sektora. Loše performanse finansijskog sektora i nedostatak likvidnih sredstava povratnom spregom dovode realni sektor i stanovništvo u zonu smanjenje likvidnosti i situaciju izostanka dodatnih novčanih sredstava. Zatim, izostanak povoljnih finansijskih sredstava onemogućava kompanije da ostvare strateške ciljeve.

Stoga, privredni ambijent kao portfolio delovanja različitih makroekonomskih varijabli, opredeljuje smer kretanja i strateški pravac poslovanja kompanija. Nestabilni makroekonomski uslovi nose sa sobom izostanak priliva investicija, mogućnosti pribavljanja različite vrste kapitala, visok nivo rizika izostanak novih profitabilnih ideja kao i ograničen tok kretanja gotovog novca u privredi i njegovo izmeštanje van legalnih tokova. Za privredni rast i razvoj realnog i finansijskog sektora neophodno je kreirati poslovni ambijent koji je stabilan i dobroljno stimulativan za sve učesnike. S tim u vezi, razvoj savremene tržišne ekonomije povezan je sa razvojem bankarstva i razvojem finansijskih institucija, jer finansijski sektor ima značajnu ulogu u tradicionalnim privrednim tokovima.

Kako bi se privredno okruženje odlikovalo zadovoljavajućim stepenom stabilnosti, neophodno je organizovati aktere i njihove međusobne odnose u jedan konzistentan sistem, koji će, vice versa, podsticajno delovati na usklađivanje odnosa pojedinaca i institucija unutar istog. U tom smislu, neophodno je da država ima aktivnu ulogu u uređivanju i usklađivanju tih odnosa, putem mera koje ima na raspolaganju, u funkciji konsolidacije budžetskog deficita i inflacije, uspostavljanja fiskalne stabilnosti, uravnoteženja kamatnih stopa i postizanja stabilnog rasta društvenog proizvoda.¹

Stoga, propast banaka ima veći uticaj na privredu nego propast bilo koje kompanije, tako da inosolventnost i nelikvidnost banaka ne pogađa samo banke, nego i akcionare, dužnike, deponente i druge institucije koje pozajmljuju sredstva od banke.² Brojne analize su pokazale da su bankarska bankrotstva štetnija za privredu od bankrotstava drugih vrsta finansijskih institucija, jer se likvidacija jedne ili više banaka brzo širi na realni sektor zemlje, podstiče krizu platnog bilansa i povećava troškove bruto domaćeg proizvoda.³ Međutim, odavno postoje nalazi koji upozoravaju da upravo osnovna svojstva bankarskog sistema vode istovremeno i ka periodičnoj nestabilnosti na tržištu. Regulisanje bankarskog sektora

¹ Mitrović V, R: *Uticaj privrednog ambijenta na poslovne performanse banaka*, doktorska disertacija, 2014, Megatrend univerzitet, 10.

² Rankov, S., Kotlica, S: *Bankruptcy prediction model used in credit risk management*, 2013, Megatrend revija, Vol. 10, No 4, 37-58.

³ Leckow B. R: *The IMF/World Bank Global Insolvency Initiative-Its Purpose and Principal Features*. In S. D. Hoelscher (Ed.), *Bank Restructuring and Resolution*, 2006, IMF, New York: Palgrave Macmillan, 184-195.

uz međunarodnu standardizaciju smanjuje verovatnoću da će pojedinačne finansijske institucije postati nelikvidne i nesolventne.

Fisher (1997) i Freedman (1960) upozoravaju na opasnosti vezane za klasični model bankarskih rezervi. Globalna finansijska kriza koja je izazvala kolaps nekih od najvećih finansijskih institucija i ogolila rizike sa kojima se globalizovani svetski finansijski sistem suočava, pokrenuo je ponovo razmišljanje o korenitoj reformi bankarskog sektora.⁴ Istraživanje koje je sprovedeno u dve različite studije (Kotlikoff, 2010⁵ Kay, 2009⁶) pokazalo je da u datoj situaciji neizbežna inicijativa od strane države da preko regulatornih tela utiče na nivo zaduženosti u privredi, sa jedne strane i da održava nivo regulatornog kapitala (pokazatelj adekvatnosti kapitala) i zahteva likvidnosti na fiksnom nivou ili u iznosu koji je okviru propisanog opsega, sa druge strane.

Obavljanje osnovne funkcije posredovanja između suficitnih i deficitnih jedinica kao i ročna transformacija sredstava, banka ostvaruje prinos u visini zarade koja je u skladu sa preuzetim rizikom. Rizik koji se u tom smislu pojavljuje odnosi se pre svega na rizik promene u deviznom kursu, promenama kamatnim stopama, rizik od nemogućnosti izmirenja obaveza po osnovu odobrenih kredita u vidu rasta neperformansnih kredita (non performing loans - NPL). Rast NPL dovode banke u zonu nelikvidnosti i nemogućnosti kreiranja novih bankarskih proizvoda koje će plasirati privredi i stanovništvu. Izostanak povoljnih izvora finansiranja za kompanije dovode, sa druge strane, kompanije u zonu nelikvidnosti. Na ovaj način uočava se jaka povratna veza između realnog i finansijskog sektora jedne privrede, čiji je smer uslovljen sadejstvu delovanja makroekonomskih agregata.

2. Makroekonomski ambijent i stepen upotrebe različitih izvora finansiranja privrede

Stepen razvoja privrede jedne države značajno determiniše izvore finansiranja kompanija koje posluju unutar njega. Sa rastom razvoja finansijskih tržišta, diversifikacijom finansijske aktive, povećanjem prometa trgovanja širokim dijapazonom kvalitetnih hartija od vrednosti kao i postojanje pravilno implemetranog zakondovanog okvira kompanije imaju veće mogućnosti za finansiranje sopstvenog rasta i razvoja. Kao posledica rasta i razvoja pojedinačnih kompanija javlja se prosperitet privrede u celosti. U uslovima nedovoljne

---

⁴ Urošević, B., i dr. (2011) *Uticaj finansijskog sektora na realni sektor privrede*, 2011, Ekonomika preduzeća, 34-44.

⁵ Kotlikoff, L. (2010) *Jimmy Stewart is Dead: Ending the World's Ongoing Financial Plague with Limited Purpose Banking*, Wiley.

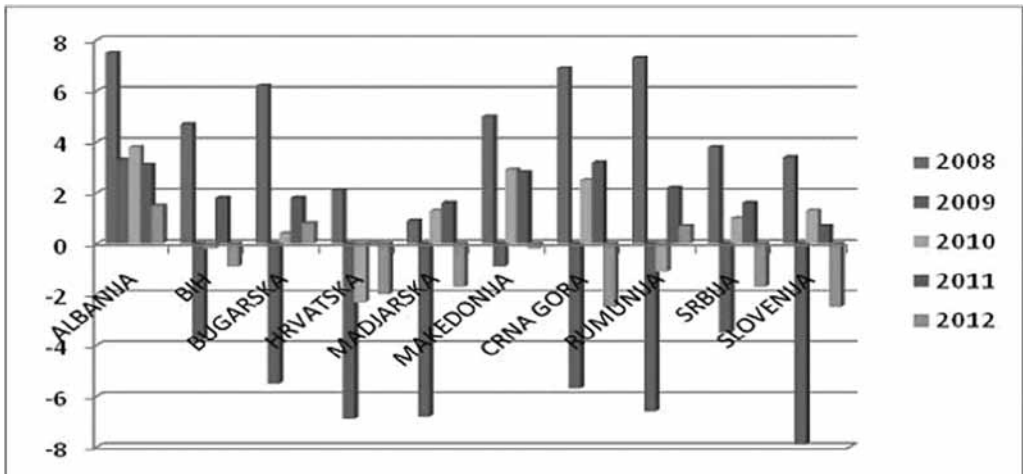
⁶ Kay, J. (2009) *Narrow Banking: The Reform of Banking Regulation*, Centre for the Study of Financial Innovation, 1-95.

razvijenosti finansijskog sektora, kompanije su mahom oslonjene na bankarske kredite, koji su pored sopstvenih izvora, jedini izvor finansiranja.

Tržište zemalja u razvoju, kao što je Srbija, odlikuje bankocentrično finansijsko tržište, nedovoljan promet trgovine hartijama od vrednosti na berzi i nepostojanje adekvatne strategije privlačenja inostranog kapitala. Kao posledica toga javlja se nedovoljna iskorišćenost ostalih izvora finansiranja. Makroekonomsko okruženje ili ambijent unutar kojeg posluju banke predstavlja skup faktora koji svojim delovanjem utiču na smer odvijanja poslovnih aktivnosti banaka kao i na njihovu uspešnost poslovanja. Istraživanje koje je sprovedeno od strane Gonzales - Hermosillo, Pazarbasioglu, Billings⁷ pokazuje da makroekonomski faktori imaju značajan uticaj na finansijske performanse.

Sa druge strane, ulazak privrede u recesiju onemogućava banke da odobravaju povoljne kredite komitentima. Drugim rečima, najočiglednija manifestacija razvoja jedne industrije meren je rastom domaćeg proizvoda koji predstavlja ekvivalent ekspanzije i snage jedne privrede. U tom slučaju u okviru povoljnih makroekonomskih delovanja bankarski sektor odlikuje rast kreditne aktivnosti i obrnuto. Sa rastom privredne aktivnosti, merene bruto domaćim proizvodom (BDP), ostvaren je rast odobrenih bankarskih kredita koji su plasirani sektoru stanovništva i sektoru privrede. Međutim, nakon izbijanja finansijske krize BDP osetno beleži trend pada, ne samo u zemljama u tranziciji nego i na svetskom nivou. Dijagram 1 prikazuje kretanje BDP u periodu od 2008. do 2012. godine, pri čemu se uočava pad vrednosti ovog pokazatelja, kao naoveštaj da se privreda Srbije nalazi u fazi resecije i negativnih konkuktornih kretanja.

Dijagram 1: Kretanje realnog BDP, promena u %, u periodu od 2008 - 2012. godine

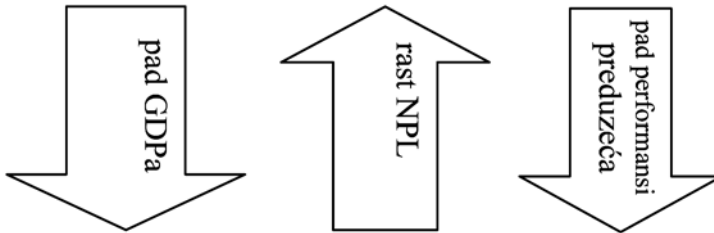

Izvor: Regional Economic Outlook (2013) Economic Research Unit, Banca Intesa.

⁷ Gonzales-Hermosillo, et.al.: *Determinants of Banking System Fragility: A Case Study of Mexico*, 1997, IMF Staff Papers, Vol. 44, No.3; 295-315

Sa druge strane, pad privredne aktivnosti uslovio je rast loših zajmova (NPL) usled nemogućnosti zajmotražioca da redovno servisiraju svoje obaveze. Na ovaj način uočavamo vezu između makroekonomskih kretanja, realnog i finansijskog sektora. (Dijagram 2)

Dijagram 2: Međusobna povezanosti finansijskog i realnog sektora

Sa recesivnim kretanjem u privredi (čime se karakteriše globalna ekonomija na početku 2008. godine), bankarski kapital doživljava eroziju zbog gubitaka u kreditnim portfolijima (neperformansni krediti). Istovremeno, od banaka se zahteva da drže veći iznos obaveznog kapitala u odnosu na ukupan nivo kredita, što će najverovatnije smanjiti nivo kreditne aktivnosti banaka i još više produbiti krizu privredne aktivnosti. Međutim, prociklični efekti na makroekonomske fluktuacije će varirati od zemlje do zemlje. Najjače efekte će osetiti ekonomije bazirane na bankama, dok će uticaj na ekonomije bazirane na finansijskim tržištima biti manji.⁸

Pad privredne aktivnosti dovodi do iskazivanja loših rezultata privrede i pada kupovne moći stanovništva. Oba sektora ulaze u zonu problematične otplate svojih obaveza. U prvoj etapi oba sektora kasne se servisiranje svojih obaveza da bi u narednim fazama došle u situaciju kada nisu u mogućnosti da otplate preostali dug. Ovakva situacija dovodi do rasta problematičnih zajmova kod banke, pri čemu se struktura finansijske aktive menja u korist problematičnih kredita. Na ovaj način usled pada konjunktore kreditni portfolio prelazi iz visoko kvalitetne (bezrizične) aktive u kategorije loše aktive. Kao rezultat ovako izražene spirale zaključuje se da problematični krediti dovede privredu u fazu gubitaka i neispunjavanja osnovnih funkcija. Sa druge strane banke prestaju da odobravaju finansijska sredstva kompanijama koje nisu u stanju da vrate svoje obaveze, pri čemu bivaju uskraćene za realizaciju rasta i razvoja i finansiranja svojih kratkoročnih obaveza prema dobavljačima i ostalim komitentima. Zatim, loše poslovanje jedne kompanije, efektom domina širi se na glavne konkurente koji zapadaju u fazu nelikvidnosti usled nemogućnosti naplate svojih

⁸ Vuksanović, E., Todorović, V: *Regulatorni okvir bankarstva Srbije kao pretpostavka privlačenja inostranog kapitala*, Naučni skup sa međunarodnim učešćem *Inostrani kapital kao faktor razvoja zemalja u tranziciji*, Univerzitet u Kragujevcu, Ekonomski fakultet, 120-135.

potraživanja, a to dovodi do: dodatnog pada privredne aktivnosti i dodatnog rasta problematičnih kredita.

3. Problematični krediti i mere smanjenja problematičnih kredita

Kao što se iz predthodnog izlaganja može uočiti, rezultat nepovoljnih makroekonmski kretanja oslikava se na rast problematičnih kredita. Prema međunarodno prihvaćenoj definiciji i nomenklaturi Narodne banke Srbije (NBS) problematični krediti definišu se kao stanje ukupnog preostalog duga svakog pojedinačnog kredita (uključujući i iznos docnje)⁹:

- po osnovu koga dužnik kasni sa otplatom glavnice ili kamate 90 i više dana od inicijalnog roka dospeća,
- po kome je kamata u visini tromesečnog iznosa (i viša) pripisana dugu, kapitalizovana, refinansirana ili je odloženo njeno plaćanje ili
- po osnovu kog dužnik kasni manje od 90 dana ali je banka procenila da je sposobnost dužnika da otplati dug pogoršana i da je otplata duga u punom iznosu dovedena u pitanje.

Polazeći od činjenice da sa protokom vremena raste i rizik, odobravanje kredita sa dužim rokom otplate kao takav nosi sa sobom veću stopu rizika u odnosu na kratkoročne kredite. S tim u vezi banka u svrhu minimiziranja ne samo kreditnog rizika već i ostalih rizika (devizni, valutni, tržišni, operativni) treba da kreira strategiju adekvatnog upravljanja rizicima. Izmeđuostalog, banka je dužna da adekvatno predviđa moguće privredne promene, adekvatno analizira poslovanje komitenata kako bi izvršila adekvatnu selekciju kreditnih zahteva i smanjila udeo kompanija koje neće biti u mogućnosti da servisiraju svoje obaveze. Na ovaj način banka se bori sa održavanjem finansijskih performansi na željenom nivou.

Primenom višefaktorske regresione analize u cilju ocenjivanja uticaja rasta problematičnih kredita na likvidnost banka uočava se prema rezultatima da problematični krediti statistički značajno utiču na likvidnost banaka. (Tabela1)

Tabela 1: Uticaj neperformansnih kredita na likvidnost banaka

Pokazatelji		Problematicni krediti
L1	R	-,919
	P	,027
L2	R	,571
	P	,315
L3	R	,673
	P	,213

Izvor: Mitrović V, R: Uticaj privrednog ambijenta na poslovne performanse banaka, doktorska disertacija, 2014, Megatrend univerzitet, 198.

⁹ NBS Izveštaj za IV tromesečje 2012. godine - Bankarski sektor u Srbiji, 12.

Iz tabele 1 se uočava da je stepen korelacije (r) 0,919, što je približno jednako sa koeficijentom u slučaju kada jedna promenljiva korelira sama sa sobom. Stepenn korelacije je negativan i iskazuje da sa rastom problematičnih kredita opada likvidnost banaka.

Rast problematičnih kredita ekvivalentan je padu stope profitabilnosti i adekvatnosti kapitala banke, što se manifestuje sledećim odnosom: da bi banka pokrila svoju izloženost kreditnim rizikom povećava troškove rezervisanja i smanjuju rezerve pri čemu se smanjuje i sloventnost poslovanja banaka. Sa druge strane, treba još jednom napomenuti, da upravo viši iznos pokazatelja kapitalne adekvatnosti i rast tržišne kapitalizacije za banke čije se akcije kotiraju na berzi, utiču povoljno na poslovne performanse banaka. Kako bi banka minimizirala negativne efekte rasta nerperformansnih kredita, angažuje dodatni iznos kapitala koji ostaje “zarobljen” što dalje smanjuje stopu prinosa na kapital. Na ovaj način, rast problematičnih kredita, dvojako deluje na profitabilnost banka, u prvoj iteraciji utiče na promene u strukturi finansijskog rezultata tako što smanjuje dobit ili povećava gubitak, dok u drugoj iteraciji utiče na smanjenje prinosa na kapital, jer je kapital angažovan kao regulatorni kapital za pokriće gubitaka.

Primer Srbije govori da su banke koji su poslovale u Srbiji u periodu posle privatizacije profitirale od loše makroekonomske politike, usled ekspanzivne javne potrošnje korigovane rastom kamatnih stopa putem repo operacija centralne banke. Paralelno sa repo operacijama veliki priliv strane valute koji je bio motivisan visokim kamatnim stopama doveo je do jačanja dinara pri čemu je sačinjen mehanizam permanentne distribucije dohotka od privrede i stanovništva ka bankama što je pogodovalo stvaranju profita banaka.¹⁰

Nakon eskalacije finansijske krize, kao posledice kreditnog buma, povećalo se interesovanje za analizu i smanjivanje učešća problematičnih kredita podjednako od strane regulatornih organa, samih banaka i stručnjaka.

3.1. Osnovni uzroci za nastanak problematičnih kredita i kretanje vrednosti problematičnih kredita

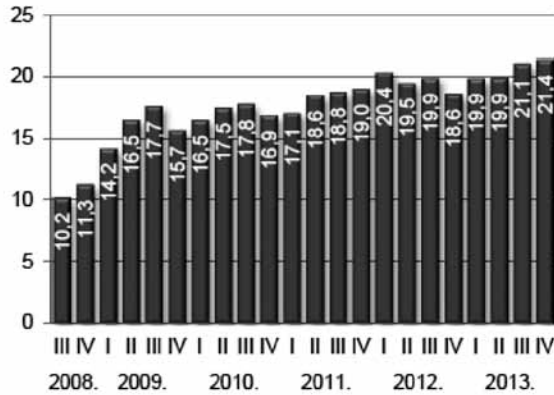
Tendencija rasta vrednosti problematičnih kredita direktno se vezuje za period prekomernog odobravanja kredita (kreditni bum), odobravanje kredita zajmotražiocima niskokvalitetnog kreditnog boniteta kao i neadekvatna procena kreditnog rejtinga usled snižavanja kriterijuma za ocenu istog.

Pored toga, identifikovano je da na rast problematičnih kredita utiče i finansijska nedisciplina koja je u direktnoj vezi sa padom likvidnosti privrede. Osnovni uzrok finansijske nediscipline je trajan opstanak na tržištu nesolventnih preduzeća. Problemi s naplatom potraživanja koje imaju javna preduzeća deo su opšteg problema finansijske nediscipline. Veliki broj učesnika na tržištu

¹⁰ Mitrović V, R: *Uticao privrednog ambijenta na poslovne performanse banaka*, doktorska disertacija, 2014, Megatrend univerzitet, 37.

ne izmiruju svoje obaveze u ugovorenim i zakonskim rokovima. Osim toga, preduzeća koja imaju dominantnu poziciju na tržištu nameću neodrživo duge ugovorene rokove za izmirenje svojih obaveza. Sa stanovišta fiskalne konsolidacije, neplaćanje poreza predstavlja jedan od važnih oblika finansijske nediscipline.¹¹

Dijagram 3: Problematicni krediti (učešće u ukupnim bruto kreditima, %)

Izvor: NBS (2014) Tromesečni pregled kretanja indikatora finansijske stabilnosti Republike Srbije, za IV tromesečje 2013. godine, 15.

Iz tabele 2 uočava se permanentan rast problematičnih kredita u strukturu ukupno odorenih kredita u posmatranom periodu. Ukoliko se pogleda struktura problematičnih kredita uočava se da najveći doprinos rasta problematičnih kredita ostvaruje sektor privrede, zatim sektor stanovništva. U poslednje tri godine iočava se značajniji rast javnog sektora u strukturu problematičnih kredita.

Tabela 2: Struktura problematičnih kredita po sektorima

	2008	2009	2010	2011	2012
Učešće problematičnih kredita u ukupnim kreditima	11.3	15.7	16.9	19	18.6
Bankarski sektor	1.1	0.6	0.1	0.1	0.3
NBS	6.6	10.9	2.8	6.6	2.1
Javni sektor	0.9	1.7	3.5	3.4	3
Druge finansijske organizacije	0.7	0.5	1.2	1.6	1.6
Privreda	52.4	53.3	57	54.8	58.2
Stanovništvo	35.3	32.2	33.3	31.8	33

Izvor: NBS (2014) Tromesečni pregled kretanja indikatora finansijske stabilnosti Republike Srbije, za IV tromesečje 2013. godine.

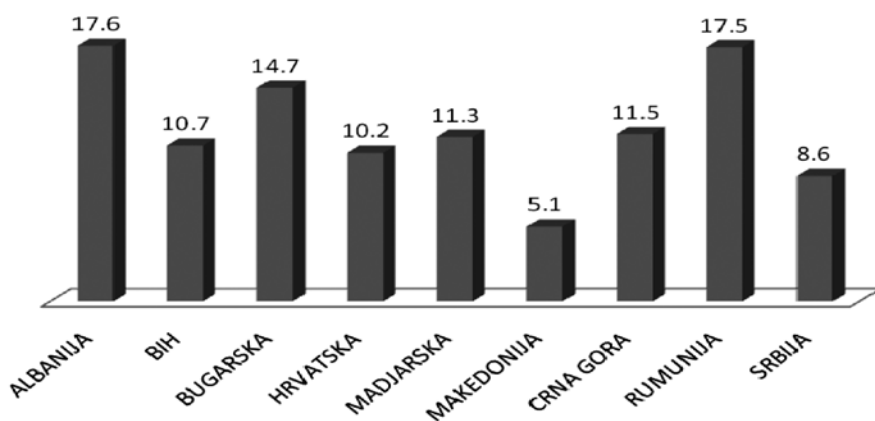
¹¹ Arsić, M: *Reforme državnih i društvenih preduzeća*, 2012, Pod lupom 2, Ekonomski fakultet. 81.

S tim u vezi, broj preduzeća koja nisu u mogućnosti da servisiraju svoje obaveze ne samo prema banci već i prema državi i dobavljačima permanentno raste. Prema podacima NBS iz februara 2014. godine govore da je broj takvih preduzeća za oko 3000 povećao u odnosu na kraj 2013. godine kada je bilo oko 44.000 preduzeća u blokadi. Ukoliko se pogledaju podaci iz 2009. postoji tendencija pada sa 66.000 preduzeća u blokadi (2009. godina), 62.000 u 2011. godini do 46.000 u 2012. godinu. Podaci nam ukazuju da postoji izvesno ozdravljenje privrede u tom smislu.

Sledi da se uočava veza između nelikvidnosti privrede, finansijske nedicipline i finansijskih performansi banaka. Nelikvidnost privrede dovodi do nemogućnosti servisiranja obaveza od strane preduzeća prema banaka, čime se uvećava procenat problematičnih kredita u bankarskom portoliju. Samim tim, rast kredita u docnji ili nemogućnost u potpunosti otplate kredita dovodi do smanjenja likvidnosti i solventnosti banaka. Na taj način, rast problematičnih kredita prouzrokovao je promenu strkture aktive u okviru koje značajnije mesto poprima rizični kreditni plasmani, koji negativno utiču na solventnosti i profitabilnost banke i bankarskog sektora, što dalje dovodi do rasta izloženosti rizicima. Drugim rečima, neadekvatno upravljanje rizicima, pre svega se misli na kreditni rizik, prouzrokovalo je problem rasta ove vrste zajmova. Kako bi ocenili stanje problematičnih kredita u Srbiji neophodno je uporediti sa bankarskim sektorima zemalja u tranziciji i zemalja sa razvijenom tržišnom privredom. Dijagram pokazuje da u posmatranom petogodišnjem periodu problematični krediti beleže trend rasta u analiziranim privrednim sistemima. Najveći rast problematičnih kredita izražen u % evidentiran je u Albaniji, Rumuniji i Bugarskoj, dok je manji rast problematičnih kredita zabeležen u Makedoniji i Srbiji.

Dijagram 4: Procentualno povećanje problematičnih kredita

Izvor: Regional Economic Outlook (2013) Economic Research Unit, Banca Intesa.

Na osnovu dijagrama 4 zaključuju se da se bankarski sektor prema pokazatelji problematičnih kredita nalazi u grupi zemalja sa nižom stopom rasta kredita. Pre svega, procenat od približno 20% problematičnih kredita kompenzovan je dodatnim izdvajanjima u vidu dugoročnih rezervisanja i smanjivanju kapitala. Ukoliko se uporedi stopa rasta problematičnih kredita i stope adekvatnosti kapitala uočava se veza koja potvrđuje da je amortizacija rasta problematičnih kredita pripisana smanjenju stope adekvatnosti kapitala. Sa druge strane, bankarski sektori koji su prethodno imale stope adekvatnosti kapitala na višem nivou suočile su se sa manjim problemima koji proizilaze iz rasta ovih kredita.

Zadržavanje većih iznosa NPL-a kod banaka, utiče na nemetano polsovanje ovih finansijskih institucija jer se likvidni finansijski resursi blokiraju u vidu nevraćenih kredita i u izdvojenim rezervisanjima. Drugi korak negativnih reperijsija NPL ogleda se u neispunjavanju osnovne funkcije, posredovanja između deficitnih i suficitnih jedinica, jer se politika usmerava na naplatu problematičnih kredita. Shodno tome, neophodno je prvo na nivou banke kreirati strategiju smanjivanja problematičnih kredita koja treba da bude uskladjena sa merama države u pogledu samnjivanja problematičnih kredita.

3.2. Mere smanjenja problematičnih kredita u kreditnom portfoliu banke

Da problematični krediti nisu problem samo zemalja u razvoju govore studije razvijenih zemalja. Primer japanskog finansijskog sistema govori da usled odloženog dejstva u funkciji mera protiv permanentnog stepena rasta problematičnih kredita, bankarski sektor se suočio sa ozbiljnom krizom.

Naime, tokom 1990-ih godina, banke su nastavljale da kreditiraju sektor nekretnina, uprkos problemima u njihovim trgovačkim knjigama, kao i deflacionim pritiscima u privredi. U uslovima niskih kamatnih stopa, japanska vlada se usmerila na povećanje javne potrošnje i tražnje u privredi. Istovremeno, nisu preduzimane akcije da se reše problemi u bankarskom sistemu. Sa pojavom sistemske bankarske krize, inicijalni vladin pristup odnosio se na stimulisanje tražnje u privredi pomoću fiskalne politike. Međutim, fiskalni stimulans je imao marginalni uticaj na privredu. U isto vreme, nije postojao međunarodni pritisak na vlasti u Japanu da reše svoj bankarski problem, koji je uglavnom posmatran kao domaće pitanje.¹²

Slično tome zemlje Skandinavije suočile su se sa sličnim problemima usled primene loiberalizacija i rasta kreditne aktivnosti. U ovakvim okolnostima banke Skandinavskih zemalja odobravale su kredite bez prethodne detaljne analize komitenata. Sve ovo rezultiralo je rastu problematičnih kredita.

Permanentno narastajući stепен problematičnih kredita nameće potrebu za uspostavljanjem i primenom mera u funkciji smanjivanja istih. Pošto rast problematičnih kredita utiče na stanje ekonomije države neophodna su delovanja od strane regulatornih tela: države i Narodne banke.

¹² Todorović, V: *Alternativni regulatorni pristupi upravljanju bankarskim krizama*, 2013, Ekonomski horizonti, 213-227

Rast problematičnih kredita imaju negativne repercussions i na ekonomiju država, jer dovode do pada produktivnosti privrede. S tim u vezi, narastajuću broj problematičnih kredita, može se smatrati sistemskim rizikom koji se vezuje za stabilnost bankarskog sektora. Kako bi se smanjila mogućnost daljeg rasta ovih kredita neophodno je smanjenje odobrenih kredita, kao i uspostavljanje mera na nivou banaka i države koje su povezane sa očuvanjem i poboljšanjem likvidnosti i solventnosti banaka čije je učešće u ukupnoj aktivni bankarskog sektora značajnije.

Problematični krediti ili krediti u docnji imaju negativan uticaj na performanse banaka, pri čemu rast problematičnih kredita, utiče na smanjenje profitabilnosti bankarskog sektora. Rast kredita koji se delimično ili u celosti ne mogu biti servisirati ili se nalaze u docnji reflektuje se na kvalitet portfolia aktive banke. U tom slučaju, banka se odriče dela profita koji je trebala ostvariti u planiranom vremenskom roku i na taj način povećava izloženost gubitku poslovanja. Da bi banke "čistile" svoj kreditni portfolio, izmenom Odluke o upravljanju bankarskim rizicima Narodne banke Srbije,¹³ dozvoljava se bankama da svoja potraživanja iz problematičnih kredita prenesu na druga pravna lica, pod uslovom da su potraživanja po tom osnovu dospela. Na taj način, merama državne regulative utiče se na povećanje prihoda banaka, jer bi u suprotnom smanjenje prihoda i dobitka dovelo do smanjenje profitabilnosti bankarskog sektora.

Druga mera, odnosi se na finansijsko restrukturiranje nesolventnih i nelikvidnih preduzeća, kako bi banke bile u mogućnosti da odobravaju kredite „zdravim“ preduzećima i na taj način smanjile nemogućnost servisiranja obaveza.

Treća mera odnosila bi se na uvođenje kompanija koje su specijalizovane za upravljanje neperformansnom aktivom. Na ovaj način loša aktiva se izmešta iz bilansa banke na datu specijalizovanu instituciju kako bi se ukupna loša aktiva smanjila primenom novih uslova za otplatu kredita, zamenom loše aktive za gotovinu ili likvidne hartije od vrednosti. Mere od strane banaka koje se tradicionalno koriste odnose se na produženje roka otplate uz plaćanje manjeg anuiteta, zatim smanjivanje kamatne stope i na kraju najnepovoljnija solucija namirivanje potraživanja iz imovine koja je uzeta u zalog. Na ovaj način banka se oslobađa loše aktive, smanjuje gubitak, ne aktiviraju se više rezervisanja u date svrhe.

Navedene i ostale mere ostvaruju prednosti kako na nivou banke tako i na nivou države. Pre svega na nivou banke uočava se smanjenje gubitaka, rast prihoda usled smanjenja potraživanja, rast stope prinosa usled anažovanja kapitala u progitalne svrhe a ne u cilju pokrića gubitaka, rast likvidnosti. Na ovaj način banke postaju stabilne finansijske institucije koje mogu da dalje odobravaju kredite privredi i stanovništvu. Sa druge strane, ozdravljanje bankarskog sektora, ozdavljenja preduzeća koja su loše poslovala ili restrukturiranje istih donosi na nivou države pokretanje zdravog privrednog zamajca.

---

¹³ Odluka o upravljanju rizicima banke, Službeni glasnik, Republika Srbija, broj 45/2011, 94/2011, 119/2012 i 123/2012.

Zaključak

Na osnovu iznetih teorijskih i empirijskih podataka uočava se da postoji jaka uzročna i posledična veza između realnog i finansijskog sektora. S tim u vezi problematični krediti povezuju ova dva sektora i direktno utiču na oba sektora. Makroekonomska konkuktorna kretanja u smeru pada aktivnosti privrede, odlikuje se lošim poslovnim performansama realnog sketora, pada prihoda preduzeća, rasta potraživanja, rasta nemogućnosti naplate potraživanja usled kojih se ista otpisuju, nemogućnost servisiranja kratkoročnih obaveza prema dobavljačima. Na ovaj način stvara se začarani krug nelikvidnosti i lošeg poslovanja u privredi.

Sa druge strane usled loših poslovnih performansi preduzeća i usled smanjivanja dohotka građanja, banke se suočavaju sa promenom strukture finansijske aktive. U ovom slučaju u strukturi finansijske aktive uočava se rast problematične aktive i smanjivanje "zdrave" aktive usled nemogućnosti sektora privrede i sektora stanovništva da finansiraju svoje obaveze. Zatim, usled toga banke imaju problem sa likvidnošću i novim odobravanjem kredita, problem sa padom profitabilnost usled angažovanja kapitala u vidu rezervi kako bi se amortizovali nastali gubici i na kraju mogućnost bankrotsva banaka usled loše selekcije odobrenih kredita.

Uočava se potreba za delovanjima od strane države i regulatornih tela u funkciji smanjivanja problematičnih kredita propisivanjem mera povećanja kvaliteta aktive. U tom smislu neke od mera odnose se na restrukturiranje kompanija koje iskazuju visoke stope gubitka, otkup problematične aktive i njeno premeštanje u specijaliovine insitucije za otkup potraživanja, prodaja takve aktive i pomoć od strane matičnih banaka iz inostranstva.

Preuzete mere imaju ulogu ozdravljanja bankarskog sektora koji bi kasnije vise versa uticao na ozdravljanje realnog sektora i prosperiteta celokupne privrede.

Literatura

- Beck, R, et.al: *Non-performing loans What matters in addition to the economic cycle?* Working Paper SerieS NO 1515 / february 2013, European Central Bank.
- Jović, D: *Loši krediti i kozmetičko računovodstvo*, 2014, Tranzicija, Zagreb.
- Cvetanović, S., Mladenović, I: *Analiza postojećih izvora finansiranja razvoja u Srbiji*, Naučni skup sa međunarodnim učešćem *Inostrani kapital kao faktor razvoja zemalja u tranziciji*, Univerzitet u Kragujevcu, Ekonomski fakultet

- Klein, N: Non-Performing Loans in CESEE: Determinants and Impact on Macroeconomic Performance, *IMF working Paper Wp13/72*
- Kotlikoff, L. (2010) *Jimmy Stewart is Dead: Ending the World's Ongoing Financial Plague with Limited Purpose Banking*, Wiley.
- Kay, J. (2009) *Narrow Banking: The Reform of Banking Regulation*, Centre for the Study of Financial Innovation, стр. 1-95.
- Leckow, B. R. (2006). The IMF/World Bank Global Insolvency Initiative-Its Purpose and Principal Features. In S. D. Hoelscher (Ed.), *Bank Restructuring and Resolution* (pp. 184- 195). IMF, New York: Palgrave Macmillan.
- Makri V, et.al: Determinants of Non-Performing Loans: The Case of Eurozone, 2013, Paneconomicus.
- Mitrović V, R: *Uticaj privrednog ambijenta na poslovne performanse banaka*, doktorska disertacija, 2014, Megatrend univerzitet.
- Odluka o upravljanju rizicima banke, Službeni glasnik, Republika Srbija, broj 45/2011, 94/2011, 119/2012 i 123/2012.
- Rankov, S., Kotlica, S: *Bankruptcy prediction model used in credit risk management*, 2013, Megatrend revija, Vol. 10, No 4.
- Todorović, V: *Alternativni regulatorni pristupi upravljanju bankarskim krizama*, 2013, Ekonomski horizonti, str. 213-227.
- Urošević, B: *Uticaj finansijskog sektora na realni sektor, 2011*, Ekonomika preduzeća.
- Vuksanović, E., Todorović, V: *Regulatorni okvir bankarstva Srbije kao pretpostavka privlačenja inostranog kapitala*, Naučni skup sa međunarodnim učešćem *Inostrani kapital kao faktor razvoja zemalja u tranziciji*, Univerzitet u Kragujevcu, Ekonomski fakultet, str. 120-135.
- <http://online.wsj.com/articles/SB10001424052702304355104579235084041750444>
- <http://www.housingwire.com/articles/31268-hud-selling-23-billion-of-non-performing-loans>
- <http://www.orrick.com/Events-and-Publications/Pages/Italian-non-performing-loans.aspx>
- <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/bs/features/setimes/features/2013/09/06/feature-02>.

Rad primljen: 18. novembar 2014.

Odobren za štampu: 28. novembar 2014.

Paper received: November 18th, 2014

Approved for publication: November 28th, 2014

Ranka Mitrović, Assistant Professor
Faculty of Business Studies,
Megatrend University, Belgrade

NON PERFORMING LOANS – OBSTACLES WITHIN FINANCIAL AND ECONOMY SECTOR

S u m m a r y

Growth and development of company depend on the adequate selection of financial resources and optimization of financial structure. In other words, the success of a company is determined by the choice of high-quality financial sources and their maturity adjustment. In developed economic and developed financial systems, companies have a wide range of financial sources: emissions of shares, bonds, emissions of other long-term and short-term securities, borrowing from the bank and alternative sources of financing. However, the developing countries and undeveloped countries addressed to financial resources of investors and loans from banking institutions. In this context, it is necessary to build a stable banking system, which will support the strategic development of the company and provide daily liquidity of companies.

Key words: investment banks, liquidity, problematic loans, bankruptcy